

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Діянової Анни Олександрівни «Формування вихідного матеріалу сої для створення сортів різних напрямів використання в умовах Лісостепу України», що подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії галузі знань 20 – Аграрні науки і продовольство за спеціальністю 201 Агронімія

Актуальність теми дисертації. Соя є найважливішою білково-олійною культурою. Її насіння дає змогу забезпечувати виробництво корисних для людини харчових продуктів. Ця культура є джерелом високопоживних кормів для тварин. Попит на сою на світовому ринку поступово зростає. Цьому сприяє попит на соєву олію, особливо з боку виробників харчової промисловості, біопалива, та соєвого шроту для галузі тваринництва. В нашій країні, сою вирощують в усіх ґрунтово-кліматичних зонах. Але, рівень її врожайності постійно змінюється й залежить від багатьох чинників. Головною причиною є використання зарубіжних сортів, які не в повній мірі пристосовані до ґрунтово-кліматичних умов України й негативно реагують на недосконалість агротехнологічних заходів та стресові, несприятливі погодні умови. Тому виробникам сої слід активно використовувати потенціал нових українських сортів із застосуванням інноваційних розробок у агропромисловості. Водночас, для успішної реалізації біологічного потенціалу нових сортів сої потрібно мати відповідні знання про вагу внеску окремих складових у формування врожаю та його якості. Тому, вдосконалення сучасних українських сортів сої культурної, поліпшення їх потенціалу за різних напрямів використання є нагальними та своєчасними питаннями, що обумовлюють актуальність теми дисертації.

Саме вирішенню питань, пов'язаних із формуванням вихідного матеріалу для селекційно-генетичного поліпшення сої культурної, присвячені дослідження за темою дисертаційної роботи.

Зв'язок теми дисертації з науковими програмами, планами, темами університету та кафедри. Дослідження за темою дисертаційної роботи проводились протягом 2022-2025 рр., згідно ініціативної тематики НДР, яка зареєстрована в УкрІНТІ «Створити конкурентоспроможні сорти сої різних напрямів використання для умов Лісостепу України», 2021-2035 рр. № держреєстрації – 0121U108284.

Особистий внесок здобувачки в отриманні наукових результатів. Здобувачкою особисто, згідно теми дисертаційної роботи, оформлено рукопис дисертаційної роботи, що є самостійним, належним чином оформленим й узагальненим дослідженням авторки. Здобувачкою проаналізовано літературні джерела, на основі чого оформлено змістовний огляд літератури відповідно обраної теми дослідження. Розробка програми та схеми проведення експерименту дозволили об'єктивно провести заплановані дослідження, відповідно наукових методик та рекомендацій. Реалізація виокремлених завдань, на основі польових та лабораторних досліджень дозволило здобувачці зібрати й проаналізувати експериментальний матеріал. Також

визначена економічна ефективність вирощування сортів та ліній сої культурної. Як результат, за реалізації поставлених завдань, було сформульовано наукові висновки та надані рекомендації для селекційних установ і виробництву.

За результатами проведених досліджень здобувачкою підготовлено та опубліковано наукові статті, здійснено апробацію, забезпечено впровадження і науковий супровід результатів досліджень у науковий та освітній процеси.

Обсяг і структура роботи та її методичний рівень. Дисертація у вигляді рукопису викладена на 154 сторінках основного тексту, містить анотацію, вступ, 6 розділів, висновки і рекомендації для селекційних установ, 64 рисунки, 32 таблиці експериментального матеріалу, список використаної літератури, що поєднує 202 джерела, з них 84 латиницею. У додатках подано таблиці й розрахунки, які не ввійшли в основний текст дисертації, а також матеріали, що підтверджують впровадження результатів досліджень у науковий та освітній процеси закладів вищої освіти.

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій. Достовірність та обґрунтованість експериментальних даних підтверджується використанням сучасних методів досліджень та достатньою кількістю виконаних експериментів. Матеріали та методи досліджень, що використані здобувачкою для вирішення поставлених завдань, відповідають меті роботи і дали можливість одержати обґрунтовані та повторювані дані. Результати досліджень опрацьовано статистично, зведено у таблиці й графіки, узагальнено та детально опрацьовано й встановлено їх достовірність.

Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру. Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному. Вперше для умов Лісостепу України проведені дослідження з новоствореними сортами і перспективними лініями сої культурної. Здійснено аналіз складових продуктивності, урожайності, кількісних та якісних показників досліджуваного матеріалу. Виділено джерела цінних ознак і властивостей для подальшого їх залучення у створення сортів різних напрямів використання сої культурної. Створено нові сорти сої культурної. Визначена економічна ефективність виробництва насіння досліджуваних сортів та перспективних ліній цієї культури. Удосконалено сучасні моделі для сортів сої культурної різного напрямку використання.

Набуло подальшого розвитку положення про використання отриманих розробок для впровадження в селекційний процес, визначення господарської цінності ліній та сортів сої культурної нового покоління з рекомендацією їх подальшого застосування для різних галузей сільського господарства.

Наукове і практичне значення результатів дослідження. Виявлено єдину організаційну модель, у якій структурні елементи рослини послідовно й логічно перетворюються на показники урожайності. Узагальнено результати всебічного вивчення сортів і новостворених перспективних ліній сої за показниками господарської придатності та виділено джерела цінних ознак і властивостей.

Створено у співавторстві 4 сорти сої культурної: Моріон, Цитрин, Сердолік, Анніт, які відрізняються скоростиглістю, високим вмістом білка (38-45 %) і жиру (20-24 %). Сорт Анніт занесено до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні. На сорти Моріон, Цитрин, Сердолік, Анніт отримано патенти.

Наукові результати експериментальних досліджень використовуються в освітньому процесі: при підготовці здобувачів вищої освіти в Полтавському державному аграрному університеті МОН при викладанні навчальних дисциплін спеціальності 201 Агрономія галузі знань 20 Аграрні науки та продовольство та в науковому процесі Інституту рослинництва ім Юр'єва НААН для поповнення генетичних ресурсів сої культурної.

Повнота опублікування результатів дисертації та особистий внесок здобувачки до всіх наукових публікацій, опублікованих із співавторами та зарахованих за темою дисертації. Матеріали досліджень, що викладені в дисертації, опубліковано в 21 науковій праці, з-поміж яких: одна стаття у НМБ Scopus, чотири статті у наукових фахових виданнях України, два розділи монографії, що додатково відображають результати досліджень, чотирнадцять тез доповідей і матеріалів наукових конференцій та чотири авторських свідоцтва на сорти сої культурної.

Список праць, опубліковані за темою дисертації:

I. Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Наукові праці у фахових виданнях затверджених МОН:

1. Білявська Л. Г., Діянова А. О., Горбатенко В. С. Насіннева продуктивність перспективних зразків сої за господарськими показниками в стресових умовах Лісостепу України. *Scientific Progress & Innovations*. 2025. № 28 (3). С. 63–68. <https://doi.org/10.31210/spi2025.28.03.10> (40 % авторства, проведення досліджень, отримання експериментальних даних, аналіз та узагальнення, написання статті).

2. Діянова, А. О., & Кулик, М. І. (2024). Формування насінневої продуктивності сої залежно від біометричних показників рослин та умов року вирощування. *Наукові праці Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків*, (32), 93–103. <https://doi.org/10.47414/np.32.2024.326050>, <http://np.bio.gov.ua/article/view/326050/315920> (30 % авторства, проведення досліджень, отримання експериментальних даних, аналіз та узагальнення, написання статті).

3. Діянова, А. О., & Кулик, М. І. (2025). Формування урожайності сої залежно від сортового складу та умов вирощування. *Аграрні інновації*. 2025. №30. С. 197-203. DOI <https://doi.org/10.32848/agrar.innov.2025.30.28> <https://agrarian-innovations.izpr.ks.ua/index.php/agrarian/article/view/818/831> (40 % авторства, проведення досліджень, отримання експериментальних даних, аналіз та узагальнення, написання статті).

4. Кулик М. І., Калініченко О. В, Лесюк В.С., Діянова А. О. Оцінка економічної ефективності виробництва насіння сої культурної залежно від сортового складу. *Аграрні інновації*. 2025. Вип. № 33. С. 380–386.

DOI <https://doi.org/10.32848/agrar.innov.2025.33.614>; (20 % авторства, проведення досліджень, отримання експериментальних даних, аналіз та узагальнення, написання статті).

Наукові праці, у виданнях у НМБ Scopus:

5. Sichkar V, Orekhivskiy V., Bilyavskaya L., Kryvenko A., Solomonov R., Diyanova A. Use of soybean genetic resources to create highly adaptive varieties. *International Journal of Ecosystems and Ecology Science (IJEES)*. 2022. Volume 12, issue 1, P. 3-14. <https://doi.org/10.31407/ijeess>; <https://doi.org/10.31407/ijeess12.1> (Scopus). [https://www.ijeess.net/journal-83-International--Journal-of-Ecosystems-and-Ecology-Science--\(IJEES\)--Volume-12-1,-2022.html](https://www.ijeess.net/journal-83-International--Journal-of-Ecosystems-and-Ecology-Science--(IJEES)--Volume-12-1,-2022.html) (15 % авторства, проведення досліджень, отримання експериментальних даних, аналіз та узагальнення, написання статті).

II. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації: Монографії (розділи):

6. Biliavska L. H., Prysiashniuk O.I., Diyanova A.O. Model of soybean variety for Forest-Steppe conditions of Ukraine. *Moderní aspekty vědy: XXV. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut S.R.O., 2022. Str. 426–463. (30 % авторства, проведення досліджень, отримання експериментальних даних, аналіз та узагальнення, написання статті).*

7. Діянова А. О., Білявська Л. Г., Білявський Ю. В. Використання рослинної сировини сої. Захист і відновлення екологічної рівноваги та забезпечення самовідновлення екосистем : *колективна монографія* ; за заг. ред. Т. О. Чайки. Полтава : Видавництво ПП «Астрая», 2023. С. 61- 71. (40 % авторства, проведення досліджень, отримання експериментальних даних, аналіз та узагальнення, написання статті).

Тези конференцій:

8. Білявська Л. Г., Діянова А. О., Білявський Ю. В. Адаптивний та генетичний потенціал сучасних сортів сої. *Урожайність та якість продукції рослинництва за сучасних технологій вирощування, присвячена пам'яті професора Г. П. Жемели* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 30 верес. 2022 р.). Полтава : ПДАУ, 2022. С. 30–33.

9. Діянова А. О., Білявська Л. Г., Білявський Ю. В. Особливості якісного складу насіння сої. *Сучасні аспекти і технології у захисті рослин* : Міжнародна наук.-практ. інтернет-конференції. 2022. Полтава. С. 70-72.

10. Діянова А. О., Білявська Л. Г., Білявський Ю. В. Енергетична оцінка вирощування сучасних сортів сої в умовах Лісостепу України. *Сучасні аспекти і технології у захисті рослин* : Міжнародна наук.-практ. інтернет-конференції. 2022. Полтава. С. 68-70.

11. Діянова А. О., Білявська Л. Г. Оцінювання пластичності та стабільності сортів сої за різних кліматичних умов. *Екологічні проблеми навколишнього середовища та раціонального природокористування в контексті сталого розвитку*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (25 травня 2023 р., м. Полтава, Україна) / ПДАУ. 2023. С. 24-26.

12. Білявська Л. Г., Діянова А. О., Пономаренко В. В. Якісний склад насіння сої та його особливості. *Актуальні напрямки та проблематика у технологіях вирощування продукції рослинництва*: матеріали Міжнародної

науково-практичної інтернет-конфер. (м. Полтава, 23 листопада 2023 р.). Полтава: ПДАА, 2023. С. 76-79.

13. Білявська Л.Г., Діянова А.О., Білявський Ю.В. Напрями та завдання селекційних досліджень сої культурної в сучасних умовах. *Сучасні напрями та досягнення селекції і насінництва сільськогосподарських культур*: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (29 березня 2024 року) / Редкол.: М.М. Маренич (відп. ред.) та ін. Полтава: ПДАУ, 2024. С. 9–12.

14. Білявська Л.Г., Білявський Ю.В., Гарбузов Ю.Є., Діянова А.О. Лікувальні властивості сої. *Перспективні напрями наукових досліджень лікарських та ефіроолійних культур*: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (Березоточа, 25 березня 2024 року)/ДСЛР ІАП НААН – Київ: ТОВ «Центр поліграфії «КОМПРИНТ», 2024. С. 139–141. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11119087>

15. Пилипенко О. В., Діянова А. О., Білявська Л. Г. Конкурентоспроможність вітчизняних сортів сої на ринку України та сучасні проблеми. *Селекція, генетика та технології вирощування сільськогосподарських культур*: матеріали XII Міжнародної наук. –практ. конф. молодих вчених і спеціалістів (с. Центральне, 19 квітня 2024 р.) / НААН, МПП ім. В. М. Ремесла, М-во аграр. політики та прод. України, 2024. С. 128–129.

16. Білявська Л. Г., Діянова А. О., Білявський Ю. В. Соя звичайна – овочевий напрям використання. *Селекція, генетика, сортовипробування та агротехнології культурних рослин*: виклики та перспективи: Матер. XIII Міжнар. науково-практичної конф. молодих вч. і спец. (25 квітня 2025 р., с. Центральне) / НААН, МПП ім. В. М. Ремесла, М-во аграр. політики та прод. України, Укр. ін-т експертизи сортів рослин. 2025. С. 16–17. <http://confer.uiesr.sops.gov.ua/>

17. Білявська Л. Г., Діянова А. О., Білявський Ю. В. Результати селекційних досліджень наукової лабораторії селекції, насінництва та сортової агротехніки сої. *Сучасні напрями та досягнення селекції і насінництва сільськогосподарських культур*: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (31 березня 2025 року) / Редкол.: М.М. Маренич (відп. ред.) та ін. Полтава: ПДАУ, 2025. С. 22-23.

18. Білявська Л. Г., Діянова А. О., Білявський Ю. В. Соя культурна на мікрогрин. *Інноваційні технології у рослинництві*: матер. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. до 115-ої річниці з дня народження доктора с.-г. наук, професора, член-коресп. НАН України, Кияка Григорія Степановича, 30 квітня 2025 р. [Електронний ресурс]. Львів-Дубляни: Львівський НУВМБ ім. С. З. Гжицького. Північний кампус, С. 117–118. <https://repository.lnup.edu.ua/jspui/handle/123456789/2477>

19. Білявська Л.Г., Діянова А.О., Горбатенко В.С., Харченко Б.А., Білявський Ю.В. Ефективність біологізації насінницьких посівів сої та якісні показники насіння. *Актуальні напрями та проблематика у технологіях вирощування продукції рослинництва*: Матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (7 травня 2025 року, м. Полтава). / Редкол.: В.В. Гангур (відп. ред.) та ін. Полтава: ПДАУ, 2025. С. 92–94.

20. Білявська Л. Г., Діянова А. О. Нові джерела цінних ознак і властивостей сої культурної. *Генетика і селекція в сучасному агрокомплексі*: Всеукраїнська науково-практична конференція (29-30 жовтня 2025 р.). м. Умань: УНУ. 2025. С. 7-10.

21. Білявська Л. Г., Білявський Ю. В., Діянова А. О. Джерела цінних ознак нових ліній сої культурної без опушення. *Світові рослинні ресурси: стан та перспективи розвитку*: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 30-річчю членства України в Міжнародному союзі з охорони нових сортів рослин (UPOV) (3 лист. 2025 р., м. Київ) / М-во економіки, доквілля та сільського господарства України, Укр. ін-т експертизи сортів рослин. 2025. С. 9-11.

Авторські свідоцтва:

А. с. 250408 Україна, Соя Анніт / Л.Г. Білявська, Ю.В. Білявський, А.О. Діянова, О.В. Мазур (Україна). – Заявка № 24045024 (20% авторства: створено цінний вихідний матеріал, описано сорт).

А. с. 250450 Україна, Соя Цитрин / Л.Г. Білявська, Ю.В. Білявський, А.О. Діянова (Україна). – Заявка № 24045027 (20% авторства: створено цінний вихідний матеріал, описано сорт).

А. с. 250451 Україна, Соя Моріон / Л.Г. Білявська, Ю.В. Білявський, А.О. Діянова (Україна). – Заявка № 24045028; (20% авторства: створено цінний вихідний матеріал, описано сорт).

А. с. 250452 Україна, Соя Сердолік / Л.Г. Білявська, Ю.В. Білявський, А.О. Діянова (Україна). – Заявка № 24045029; (20% авторства: створено цінний вихідний матеріал, описано сорт).

Відомості про апробацію результатів дисертації. Результати та основні положення дисертації у 2022-2025 років обговорювались на наукових семінарах і конференціях, апробовані та обговорені на 15 конференціях різного рівня: Всеукраїнська наук.-практ. інтернет-конф. (м. Полтава, 30 верес. 2022 р.), Міжнародна наук.-практ. конф. (25 травня 2023 р., м. Полтава), Міжнародна наук.-практ. інтернет-конф. (м. Полтава, 23 листопада 2023 р.), II Всеукраїнська наук.-практ. інтернет-конф. (29 березня 2024 року), XII Міжнародна наук.-практ. конф. молодих вчен. і спец. (с. Центральне, 19 квітня 2024 р.), III Міжнародна наук.-практ. інтернет-конф. (7 травня 2025 року, м. Полтава), VII Міжнародна наук.-практ. конф., присвяченої 30-річчю членства України в Міжнародному союзі з охорони нових сортів рослин (UPOV) (3 лист. 2025 р., м. Київ), Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. до 115-ої річниці з дня народження доктора с.-г. наук, професора, член-коресп. НАН України, Кияка Григорія Степановича (30 квітня 2025 р.).

Дотримання принципів академічної доброчесності. У представленій дисертаційній роботі не виявлено академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації, відсоток оригінальності становить 88,32 %.

Науковий рівень дисертаційної роботи і наукових публікацій (виключно з дотриманням принципів академічної доброчесності), дозволяє встановити, що набутий здобувачем рівень теоретичних знань, умінь, навичок та компетентностей відповідає вимогам третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 201 - Агрономія.

Висновок

Дисертаційна робота Діянової Анни Олександрівни на тему: «Формування вихідного матеріалу сої для створення сортів різних напрямів використання в умовах Лісостепу України», є завершеною науковою роботою, яка вносить вагомий внесок в селекцію сої культурної. Дисертаційна робота оформлена відповідно вимог, затвердженими Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. Враховуючи актуальність теми, обсяг досліджень та їх достатньо високий методичний рівень, наукову новизну, теоретичну й практичну цінність, детальний аналіз одержаних результатів, зміст висновків і рекомендацій, вважаємо, що дисертаційна робота Діянової А. О. повністю відповідає вимогам і рекомендується до проведення публічного захисту на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії, галузі знань 20 «Аграрні науки та продовольство», за спеціальністю 201 «Агрономія».

Рішення прийнято відкритим голосуванням:

за – 22

проти – 0

утрималося – 0.

Голова засідання:

завідувач кафедри
землеробства і агрохімії ім. В. І. Сазанова,
доктор сільськогосподарських наук,
професор Полтавського державного
аграрного університету

Сергій ПОСПЕЛОВ

Секретар засідання:

кандидат сільськогосподарських наук,
доцент кафедри селекції, насінництва
і генетики Полтавського державного
аграрного університету

Наталія ШОКАЛО

